

različne predznake, s čimer so zabrisovali stvarni pomen tega umetniškega termina. Dodajali so mu tuje primesi in lastnosti, odvzemali pa tiste, po katerih se kot nazorska in stilna umetnostna formacija razvidno loči od romantike, simbolizma in ekspresionizma.

Če izvzamemo opombe ob Finžgarjevi prozi, so v dvajsetih letih razpravljali pri nas o realizmu največ na osnovi tuje književnosti. Spričo dejstva, da v tem času nismo imeli nadpovprečnega književnika-realista, to stanje ne preseneča. Razen Seliškarja, Kosovela in nekaterih okrog Mladine, Lovra Kuharja (»Povesti«) in še koga mladi književniški rod slovenske povojne mizerije ni premagoval s kritičnostjo in analizo, marveč jo je hotel premagati z begom iz nje oziroma »od znotraj navzven«, s poduhovljanjem. Prevladoval je pač duh idealistične estetike in težnje, ki je dajala v književnosti prednost fantastiki. Zato le poredkoma srečujemo v revijah izjave za realizem. Šele v drugi polovici dvajsetih let se je teoriji tradicionalnega slovenskega »idealnega realizma«, ki jo je gojila zlasti katoliška estetika od Mahniča dalje, pridružila še zahteva po duhovnem in metafizičnem realizmu. Različen pogled na realizem, ki se je pokazal ob prvem presojanju novega realizma oziroma nove stvarnosti — eni so hoteli dejanski realizem, drugi samo nekakšno presnovno ekspresionizma, se je v tridesetih letih poglobil in postal poleg »idealnega realizma« kot tretje smeri skoraj najostrejše estetsko-teoretično bojišče v naši literarni kritiki in esejistiki med vojnama.

Gradivo: (Razvrščeno je po načelu zaporedja, kakor se posamezne prvine vključujejo v članek).

Jakob Kelemina, Trije labodje, LZ 1922; isti, Pogledi na sodobno pesništvo, LZ 1922. Josip Vidmar, Pomen umetnosti in država, Trije labodje 1922. Vojeslav Mole, Umetnost in narava, LZ 1922. Ivan Prijatelj, Dostojevski, LZ 1925; isti, Predhodniki in idejni utemeljitelji ruskega realizma, Ljubljana 1921. Josip Vidmar, Dr. Ivan Prijatelj-Predhodniki in idejni utemeljitelji ruskega realizma, »Kritika« 1925. Aleksander Flaker, O realizmu, Umjetnost riječi 1958. Josip Vidmar, Opazke k naši kritiki, »Kritika« 1925; isti, Literarne kritike, Ljubljana 1951, 441; isti, ibidem, 91—92. Janko Lavrin, Dostojevski in moderna umetnost, LZ 1926; isti Dostojevski in Proust, LZ 1927; isti, Čehov in Maupassant, LZ 1927. Evgen Spektorskij, Dostojevski in realizem, LZ 1931. Janko Lavrin, Ibsen kot umetnik, LZ 1926. František Götz, Pritok nove življenjske energije, LZ 1927. F. A., Aleksej Tolstoj o sodobnem ruskem slovstvu, LZ 1926. Miran Jarc, Novi realizem in francoski roman, LZ 1927. Stanko Leben, Povratek k impresionizmu v poeziji, LZ 1928. Ivan Pregelj, Ivan Cankar in naturalizem, DS 1920. Tine Debeljak, France Bevk-Kajn, DS 1926. Ivan Pregelj, Franc Saleški Finžgar, DS 1921. France Koblar, Franc Saleški Finžgar, Iz modernega sveta, DS 1923. DS 1923. J. Debevec, Dr. Fran Detela, DS 1920. France Vodnik, Anton Podbevšek — Človek z bombami, DS 1925. Karel Dobida, Umetnostna razstava bratov Kraljev, LZ 1926, France Stele, Leto 1926 v razvoju slovenske umetnosti, DS 1927. Janko Traven, Obraz mlade slovenske literarne generacije, DS 1927. France Vodnik, Slovenski dokument človečanstva, Križ na gori 1925—1926; isti, Ivan Dornik-Brež oči, DS 1931. Izidor Cankar, Sistematika stila, DS 1926. Stanko Vurnik, Uvod v glasbo, DS 1928.

(Se nadaljuje)

Martin Silvester

SLOVENSKE NALOGE V SREDNJIH ŠOLAH

4. OBLIKA IN ZGRADBA

V tesni zvezi z vsebino šolskih nalog je njihova oblika. Različna vsebina navadno zahteva tudi različno obliko, ta pa različno zgradbo ali kompozicijo. Oblik je precej in ta pestrost je pravzaprav nujna, saj jo zahteva življenje samo.

Ko dijakom predpišemo za šolsko nalogo določeno obliko, moramo vedeti, ali smo jih s tisto obliko že seznanili: ali so jo spoznali ob nekem konkretnem primeru in so jo že sami skušali uporabljati (n. pr. pri domači nalogi ali šolski vaji). Če tega nismo storili, tedaj jim tiste oblike ne smemo predpisati, ker večina ali vsaj veliko dijakov naloge ne bo izvršilo tako, kot bi pričakovali in kot zahteva določena oblika. Šolska naloga torej tudi v tem pogledu terja temeljito pripravo: dijaki morajo spoznati vse vrste domačih nalog. Samo opozorilo in navodilo neposredno pred pisanjem ne zadošča. Dijak se lahko zbeга, ne more se zbrati, ker nima izkustev, misli le na obliko in ne na vsebino.

Spoznavanje raznih oblik se začne že v nižjih razredih osemletke, izpopolni se v višjih razredih, poglobi in razširi pa v gimnaziji. Že v višjih razredih osemletke seznanimo dijake z nekaterimi literarnimi prvini, kot so: opis, oris, označitev in dvogovor. Razmišljanje in razpravljanje pride v poštev šele v gimnaziji, predvsem v 3. in 4. razredu, ker dijaki prej še ne zmorejo vseh miselnih operacij v zadostni meri, saj je pri njih še premalo razvito abstraktno mišljenje. Uspešno bodo lahko razpravljali in razmišljali, ko bodo znali razstavljati celoto na njene sestavne dele, razvijati in razlagati pojme (analiza), ko bodo znali družiti raznorodne prvine v celoto in spoznave v višjo enoto (sinteza), ko bodo znali sklepati iz posameznega na splošno (indukcija) in iz splošnega na posamezno (dedukcija). Razumljivo je, da bodo potem znali izvajati tudi primerjave (komparacija), ugotavljati podobnosti in izenačevati (analogija), pa tudi že znano uporabiti in prilagoditi (aplikacija).

Oglejmo si najprej osnovne oblike ali literarne prvine, in sicer tiste, ki predvsem prihajajo v poštev na srednji šoli, namreč oris, označitev, razpravljanje in esej!

Opis, v katerem podamo svoj osebni, čustveni odnos do predmeta, pojava ali bitja, imenujemo *oris*. Opis je bolj suhoparen in podoben sivi fotografski sliki, oris pa bi mogli primerjati z barvno sliko, ki jo je ustvaril slikar — umetnik. Pri orisu se moramo truditi, da bo naš stil slikovit. Zato moramo uporabljati besede v prenesenem pomenu, dalje primere, kontraste, figure itd. Orisati moremo posamezne osebe, živali, predmete, pojave, pokrajine itd. Opis poti po osebnem doživljanju imenujemo *potopis*. V potopisu (pogosto izlet) navedemo časovne podatke, opišemo krajevne posebnosti, ljudi, ki so šli z nami ali pa smo jih na poti srečali, vtise ter čustveno razpoloženje ob prizorih in dogodkih; seveda opišemo le zanimivo in značilno. Za vajo je treba prej analizirati opise in orise pri priznanih pisateljih. V dobrih povestih, novelah in romanih se namreč opisi in orisi kar prepletajo.

Opis ali oris osebe imenujemo *označitev ali karakteristiko*. V rabi sta tudi izraza oznaka ali označba. Označitev je lahko zunanja in notranja (psihična, karakterna). Če je le notranja, govorimo o značaju osebe, duševnem profilu ali obrazu. Če združuje oboje, govorimo o liku (portretu) osebe. Pasivna označitev sloni na opisu zunanjih lastnosti, aktivna karakteristika pa izvira iz dejanj.

Kdaj in kako naučimo dijake pisati oznako oseb? Tega jih moramo naučiti že v višjih razredih osemletke, najbolje pri obravnavi beril in obveznega branja. Damo jim posebna navodila, da bodo znali prikazati lik nekega junaka ali več oseb. Uporabijo naj listkovno metodo vsaj za prve oznake. Za vsako osebo naj pripravijo poseben list in na ta list naj si med prebiranjem leposlovnega dela beležijo: 1. zunanji opis junaka (postava, starost, obleka); 2. njegovo delo in zanimanje (poklic, uspehi); 3. notranjo podobo (temperament,

značaj, odnos do ljudi, do družbe, narave in življenja sploh; motive ali nagibe dejanj itd.).

Ko delo preberejo in si vse tako izpišejo, kaj lahko podajo zaokroženo sliko o liku posameznih oseb. Osebe lahko nato še primerjajo (za šolsko nalogo damo lahko primerjavo dveh oseb, dveh likov), povedo svoj odnos do njih, lastno mnenje o junaku in njegovem značaju. Poudarijo pozitivne in negativne strani, kaj jim ugaja in kaj ne, zakaj jim je nekaj všeč in zakaj ne. Citirajo lahko tudi kako misel, ki jo je neka oseba izrekla itd. Tako se nauče pisati samostojne oznake. Pozitivna posledica takega dela je pa tudi ta, da začno dijaki ljudi in sebe bolje opazovati. Najbolj primerno je dajati za naloge označitve prav v dobi pubertete, ko začne mladina ocenjevati tudi motive človekovih dejanj.

Razpravljanje ali razmišljanje je primerno le za višje razrede, kot sem omenil že v enem izmed uvodnih odstavkov. Obliki razpravljanja sta razprava oz. razpravica in esej oziroma poizkus eseja. *Razprava* je najtežja oblika pismenih sestavkov in lahko bi rekli končni cilj vseh naših spisovnih vaj. Uporabljamo jo tedaj, kadar hočemo prikazati in razlagati neki predmet ali pojav ali pa reševati kako važno vprašanje s kateregakoli področja (literarno, estetsko, kulturno, gospodarsko, politično, socialno). V razpravi poda pisec pravilno in dokončno rešitev nekega vprašanja. Njegovo dokazovanje mora biti strogo logično (izpeljevanje ene misli iz druge, primerjanje, zaključki itd.) in podprto z vsemi potrebnimi argumenti (primeri, dokazi, citati). V razpravi prav zaradi tega prevladuje intelektualni stil in je uporaba stilnih figur bolj skopa. Vendar se da tudi tu uporabiti slikoviti način izražanja. Razprave so najpogostejša oblika šolskih nalog v višjih razredih gimnazij. Pisanje takih nalog pa zahteva veliko vaj. Pri tem je treba dijake navaditi predvsem na to, da si bodo izdelali dober načrt, po katerem bodo znali snov ali misli razporediti in bodo zato tudi vedeli, kaj morajo povedati v uvodu, jedru in zaključku. Izdelava takih nalog terja več časa, zato naj bi jih pisali dve šolski uri skupaj. Šolske razprave (bolje rečeno razpravice, imenujemo jih tudi hrije) so torej krajši spisi, v katerih dijaki razčlenjujejo neko misel ali pa rešujejo kako vprašanje na znanstveno poučen način.

Esej (an. *essay* = poizkus) je kot literarna zvrst podoben razpravi. Obema je namreč skupno isto delovno področje. Od razprave se razlikuje bolj po načinu podajanja. Razprava je strogo znanstvena, esej pa je na pol leposloven; zanj je značilen oseben umetniški slog. Pisec razprave poda pravilno in dokončno rešitev vprašanja, esejist pa isto vprašanje samo skuša rešiti, ga le nakaže ali reši subjektivno. Esej se loči od razprave tudi po obliki. Esejist lahko piše v obliki pisma, pogovora, dnevnika ipd., pisec razprave pa tega ne more.

Razmišljanje ali premišljevanje (meditacija) je tudi ena izmed težjih oblik šolske naloge. Od razpravljanja, kjer pride do veljave bolj naše logično mišljenje, se razlikuje po tem, da prideta tu do izraza emocija (čustvena plat) in fantazija (domišljajska plat). Vendar s takimi nalogami ne smemo pretiravati, kajti dijakom še manjka zrelosti in izkušenj za obdelavo abstraktnih teme. Seveda pa lahko povedo svoje mnenje o nekaterih družbenih ali moralnih vprašanjih ali pa izrazijo svoje razpoloženje.

Preden bi povedal nekaj splošnega o načrtu za zgradbo ali kompozicijo šolske naloge, naj omenim, kakšne težave imajo nekateri dijaki, ko se lotijo pisanja naloge, pa tudi zakaj jih imajo. Nekateri tožijo, da ne znajo začeti,

ker ne najdejo pravega prijema. Drugim dela težave določena oblika, ker jo premalo poznajo ali imajo premalo vaj zanjo. Tretji spet pravijo, da veliko ali vse vedo, kar je treba povedati, pa ne znajo snovi razvrstiti. Največ težav je v resnici zato, ker si ne napravijo načrta. Načrt je potreben že za manjše spise, kaj šele za razpravljanje. Načrte si napravijo znanstveniki in pisatelji, le dijaki naj bi pisali brez njih! Večkrat kažejo odpor do načrta zaradi tega, ker se boje, da jim bo zmanjkalo časa. Tega ne bi smelo biti. Šolsko nalogo, zlasti če gre za težje in širše obravnavanje, naj bi, kot sem že poudaril, v tretjem in četrtem razredu pisali dve šolski uri. Slaba zgradba naloge je naj-večkrat posledica tega, ker si pred pisanjem ne napravijo načrta.

Tudi znanje za izdelavo načrta se sčasoma pridobi s pogostnimi vajami v šoli in doma. Dijake je treba navaditi, da pri analizi šolskih beril, člankov in razprav pazijo na zgradbo (skelet) in da začno delati tudi za svoje pismene sestavke najprej enostaven, potem pa vse bolj podroben načrt.

Ko navajamo dijake k izdelavi načrta, jih moramo opozoriti, naj na list napišejo le načrt, ne pa tekst, ki bi ga potem na čisto prepisali. To velja še posebno za maturitetno nalogo. Vsi novejši metodiki zavračajo koncept kot nepotrebno, nekoristno delo, ki prej škodi, kot koristi. Pri prepisovanju na čisto je dijak zaradi pomanjkanja časa nagel in površen; zato je potem v nalogi vse polno napak. Če pa piše nalogo neposredno, bolje razmišlja in je bolj pazljiv.

Načrt obsega ogrodje naloge, glavne vsebinske točke, predvsem pa razvrstitev snovi. Pri pisanju je nekaj kažipot. V prejšnjem stoletju so nekateri metodiki zavračali izdelavo načrta, ker so se bali šablone, kalupov. Danes pa nihče več ne zanika koristnosti takega dela.

Poglejmo si, kakšen naj bi bil *načrt za razpravo*! Že od nekdanj se je za vzorec priporočala retorična hrija (gr. chreia — uporaba). Hrija se je v starih retorikah imenovala zbirka pravil za razvijanje določene misli. Učila je pisce, zlasti dijake začetnike, kako naj pazijo na red in kontinuirano podajanje misli, na logičnost dokazovanja, kako naj s citati in vzgledi ilustrirajo in podkrepe svoje trditve. Sestavni deli tako imenovane Aphtonijeve hrije so tile:

1. exordium — navedba teme in omemba tistega, ki jo je prvi obravnaval.
2. expositio — podajanje in razvijanje teme.
3. causae — dokazovanje pravilnosti z argumenti.
4. contraria — navajanje nasprotnih mnenj in pobijanje le-teh.
5. exemplum — okrepitev resničnosti trditve s kakim primerom ali zgledom iz zgodovine ali življenja.
6. simile — naslonitev na podobne življenjske izkušnje: primerjave.
7. testimonium — potrjevanje dokazane resnice z navedbo prič, t. j. z besedami avtoritet (citati).
8. conclusio — zaključek s povzetkom teme.

Toda hrija *ne sme biti kalup* kot neka tradicijsko ustaljena oblika razprave, ampak *le primer reda in sistema* v pisanju. Načrt za razpravo pri šolski nalogi naj bi obsegal tri glavne dele: uvod, jedro in zaključek ali sklep. V vsakem delu razvrstimo snov oziroma misli po nekem redu in pregledno po točkah.

Uvod mora na zanimiv in iznajdljiv način uvesti bralca v temo. Vendar ni nujno potreben. Nalogo lahko začnemo kar z obravnavo jedra.

Jedro je glavni, bistveni del naloge. V jedru temo podajamo, razvijamo, razčlenjujemo; razlagamo nasprotno trditve in jih zavračamo; navajamo dokaze

in zglede za svojo sodbo; primerjamo in citiramo. Pri tem je treba paziti zlasti na logično povezavo in na stopnjevanje misli.

Zaključek ali sklep šolske naloge je nekak povzetek vsega bistvenega, kar smo v razpravi povedali. Glavne misli povzamemo na zanimiv način.

Dolžina posameznega dela naloge mora ustrezati njegovi pomembnosti. Zgradba se mora kazati v odstavkih. Jedro samo navadno obsega več odstavkov.

Lepe primere, kako izdelamo načrt za zgradbo razprave, navajata Slovenska jezikovna vadnica, Ljubljana 1949 (Fink, Kopriva, Žerjav) in D. Živković (Teorija književnosti za višje razrede srednjih škola, Beograd 1955).

Načrt za razpravo o temi »Ali je človek gospodar naravnih sil?« je v omenjeni Slovenski jezikovni vadnici takle:

I. Uvod: Ljudje so bili prej sužnji narave. Naravnih sil niso znali izkoriščati.

II. Jedro: a) pregled naravnih sil, b) ogenj, c) nosilna in gonilna moč vode, č) veter (ladje, mlini), d) vodna para (19. stoletje, parni stroj, vlak, ladja), e) električna sila (žepna luč, zvonec, brzojav, telefon, stroj, železnica); f) atomska energija (reaktorji).

III. Zaključek: Naravnih sil je več. Človek postaja gospodar.

V tem delu razpravljanja smo torej spoznali, kako tesno je povezana z vsebino šolskih nalog njihova oblika, pa tudi kakšne so osnovne oblike ali literarne prvine, ki so osnova posebnih vrst nalog. Ugotovili smo dalje, kako nujno potreben je za nalogo dober načrt, če hočemo, da bo njena zgradba čimbolj sistematična in pravilna. Dalj časa smo se ustavili pri zgradbi razprave, ki predstavlja najtežjo obliko šolske naloge.

5. UPOŠTEVANJE RAZVOJNE STOPNJE

Kot pri vsem svojem delu tako mora profesor tudi pri dajanju šolskih nalog upoštevati razvojno stopnjo mladega človeka. Zato se mi zdi potrebno, da v zvezi s tematiko in izborom naslovov za šolsko nalogo še nekaj spregovorim o tem, na kaj mora profesor paziti, da bo naloga res primerna duševnemu razvoju. Omenil sem že, da ni dovolj, če je tematika za nalogo znana, sodobna in aktualna, ampak mora biti hkrati tudi avtentična, t. j. primerna določenim stopnjam razvoja. Na različni razvojni stopnji so telesne in duševne sposobnosti različne, zlasti sposobnost mišljenja, različen obseg znanja in izkušenj, različna zanimanja in dejavnosti. Samo po sebi je umevno, da mora profesor dobro poznati mladinsko psihologijo pri vsem svojem delu. Če te ne pozna, se večkrat kaj lahko pripeti, da dijaka in njegove sposobnosti precenjuje ali podcenjuje. In posledica: šolske naloge so ali pretežke ali prelahke, uspeh presenetljivo slab ali pretirano dober.

Gimnazijo obiskujejo dijaki, ki so stari 15—19 let. Opravka imamo torej z mladim človekom v času, ko doživlja najvažnejšo stopnjo svojega telesnega in duševnega razvoja, višek pubertete in prva leta postpubertete ali adolescence, ko zori v odraslega človeka.

Največji učni problem v delu z mladino v dobi pubertete je pravzaprav neenako dozorevanje. Zato se moramo pri določanju tematike ravnati po tistem, kar je v razvoju splošno. Tako lahko ugotovimo, kateri psihološki procesi v določeni dobi prevladujejo: opazovanje, domišljija, čustvena razgibanost, razmišljanje.

V zvezi s telesnim razvojem je miselni in čustveni razvoj. Poletu telesa sledi polet srca in duha.

Dijak prvih dveh razredov gimnazije začne v skladu s svojim telesnim razvojem, s spremembami, ki jih doživlja s pojavom spolnega nagona, posvečati več pozornosti temu, kar se v njem dogaja. Začne odkrivati svoj svet (introverznost). Ob prebui lastnega jaza mu raste zavest o sebi in okolici, v katero se vrača. Opazuje sebe in druge, zlasti sovrstnike in starejše, in presoja. Postaja kritičen do sebe in drugih. Doživlja pretrese in notranje boje, išče opore pri sovrstnikih in odraslih, ker čuti neko nestalnost, labilnost. Želi si prijatelja, sebi enakega, človeka, ki bi ga razumel. V zvezi s prebujanjem spolnega nagona je prebujanje čutnosti. Silna je čustvena razgibanost in velik je razmah domišljije. Njihovo psihično dojemanje časa je usmerjeno v preteklost in bodočnost. Zato jim večkrat izgine meja med stvarnostjo in domišljijo. Ljubijo vse neznano in novo, radi bi bili raziskovalci, radi bi potovali in odkrivali zanimivosti in novosti. To je doba, ko si v svojem idealizmu iščejo in postavljajo ideale, vzore, in skušajo spoznati svoje mesto v družbi. Življenjsko obzorje, prej omejeno na dom in šolo, se začne širiti. Spreminja se njihov odnos do družine, šole, družbe. Zelo se začno zanimati za izvenšolske stvari. To zanimanje je v začetku raznovrstno in nestalno. Ko jim postanejo kulturne vrednote bližje, nestalnost zanimanja postopoma izginja. Njihov značaj v teh letih odločilno oblikuje sredina (družina, šola, ulica, prijateljstva, organizacije), kulturne pridobitve (knjiga, časopis, kino, gledališče itd.) in samovzgoja. V miselnem razvoju se pojavi sposobnost abstraktnega mišljenja, vendar mladi človek tedaj še ni zrel za čisto abstrakcijo.

Pri izbiri naslovov bomo torej upoštevali predvsem čustveno razgibanost in domišljijo v teh letih, dijakovo opazovanje sebe in drugih, njegove vzore in boje ter zanimanje za izvenšolsko življenje (knjige, šport, film, gledališke predstave, tehnika, potovanja). Vsako temo bomo formulirali tako, da bo dijak lahko podal svoj pogled na zastavljeno vprašanje. Od oblik nalog bomo lahko vzeli že vse, vendar bomo morali biti glede razpravljanja in razmišljanja previdni. Čeprav mora biti dijak ob koncu drugega razreda že sposoben, da presoja, razčlenjuje in pojasnjuje, vendar predstavlja razprava resen učni problem za drugi razred. Priporočila se le kot poskus discipliniranja duha in privajanje na vrsto sestavka, ki bo prevladoval v tretjem in četrtem razredu. Pri mladih ljudeh je mišljenje sicer postalo pojmovno in dialektično, sposobni so za razumevanje in razlaganje pojavov, nimajo pa izkušenj. Zato prevladuje pri njih neki intelektualni shematizem, njihovi pogledi pa so omejeni in premalo objektivni. Preveč težke, abstraktne in konkretne teme lahko nadvladajo zmognosti in izrazna sredstva drugošolcev. Naše zahteve glede razprav morajo biti zato skromne.

Sedemnajsto, osemnajsto in devetnajsto leto predstavljajo že zrelejša leta, postpuberteto ali adolescenco. Telesni in duševni razvoj dozoreva, napreduje. Iz pubertete, polne nemira in neprijetnosti, se razvijajo fantje in dekleta, ki z ljubeznijo gledajo v bodočnost in sanjajo o njej. Njihovi upi plavajo na krilih domišljije, ki je čudovito razgibana. To je doba, »ko čustva cveto kot breskve spomladi« (Debesse), hkrati pa je to tudi doba »duševne pijanosti« (Platon). Miselni razvoj je velik. Izpopolni se sposobnost sklepanja, ki je vezano na odkrivanje splošnih pojmov in logičnih zvez med njimi. Mladi ljudje postanejo končno res sposobni abstraktnega mišljenja. Razvijanje misli ali dialektika jim nudi celo zadovoljstvo. Osvajanje določenih naravnih zakonov postane popolno prav v tej dobi, ko je razum dovolj razvit in človek že lahko gleda na svet kot povezano in razumljivo zgradbo. Razvoj zavesti o samem

sebi se stopnjuje in se kaže v večji želji po neodvisnosti in samouveljavljanju (afirmacija lastnega jaza). Mladostnik se osvobaja vezi, opušča stare navade, hoče nov, boljši način življenja. Vsaka oblast mu postaja pretežka, želi si popolne svobode. To občutita zlasti dom in šola. Do šole čuti odpor zaradi šolskih predpisov in krutosti dnevnega reda, čeprav se hkrati zaveda, da je šola kulturno žarišče, kjer se tudi sam oblikuje. Mladostnikov značaj dobiva ob izkušnjah in življenjskih spoznanjih končne poteze. Ob spoznavanju sveta in življenja odkriva življenjske vrednote, ki mu potem dajejo življenjski smisel in cilj. V zvezi s tem pa hrepeni mladi človek po sistemu, ki bi mu na razumljiv način pojasnil svet in rešil vprašanje človeške usode. Hoče odkriti bistvo vsega in rešiti uganko življenja. Tako se mu polagoma oblikuje pogled na svet in življenje, pride do lastnega svetovnega nazora. Življenjske vrednote začne razvrščati glede na najvišjo. Zelo blizu so mu estetske (zanimajo ga umetnost, deloma zaradi zveze z erotiko deloma kot izrazno sredstvo), moralne (najbolj ceni čast, odkritost, junaštvo) in socialne (družba in njen razvoj). Veliko se ukvarja z mislijo na lastni poklic in mesto v družbi prav ob spoznavanju življenjskih vrednot. Ob koncu četrtega razreda so te misli vse bolj pogostne in moreče, kajti po maturi se bo treba spet odločiti. Študij na univerzi ga veseli in vznemirja. Na vidiku so nova spoznanja, nove težave in ovire, ki jih bo treba premagati, pa tudi uspehi in dosega poklica.

Pri izboru tematike za tretji in četrti razred bomo torej upoštevali predvsem dijakovo že poglobljeno zanimanje za lastno življenje, življenje drugih ljudi in življenje sploh (smisel, cilj), zanimanje za sodobno problematiko. Izkoristili bomo sposobnost opazovanja (samoopazovanja), razmišljanja in razpravljanja. Zadovoljili bomo potrebi in želji po samostojnosti. Naslonili se bomo na njihova posebna zanimanja in mlade izkušnje. Več prostora bomo dali tudi samovzgoji in skupni vzgoji. Smisel za analizo, kritiko in sintetično obliko mišljenja bomo izkoristili pri obravnavanju različnih literarnih tem. Osnovna področja, iz katerih bomo črpali snov za naloge, pa bodo tale: socialno in etično, politično in ekonomsko, umetniško in znanstveno, v manjšem obsegu tudi filozofsko.

Dijakova izpoved bo v nalogah odkritosrčna, če bo v nas zaslutil človeka, ki ga hoče razumeti in mu je pripravljen v mladostnih stiskah pomagati. Ne bo se bal naloge, pisal bo sproščeno, ker bo vedel, da bodo njegove misli, spoznanja in pogledi našli blagohotno razumevanje in kritiko ter nove spodbude.

(Nadaljevanje iz 4. številke lanskega letnika in konec)

Ocene in poročila

BRANKO RUDOLF: ŽVEGLA POTEPUHOVA

Rudolfova pesniška zbirka* je nekoliko presenetila, saj je v sodobni slovenski poeziji vsaj dvakrat »nemoderna«. Prvič zato, ker je spesnena v narečju, drugič pa se ne uvršča med moderno poezijo zato, ker ta postavlja v ospredje izpovedujočo se osebnost, Rudolf pa je pesnil iz neosebne, zgodovinske snovi. Toda samo presenetila je lahko ta zbirka, ne pa tudi razočarala. Po literarni vrednosti stoji namreč visoko nad vsem, kar se je v obdobju izoblikovanega slovenskega knjižnega jezika »umetno«

* Branko Rudolf, *Žvegla potepuhova*. Založba Obzorja, Maribor 1960.